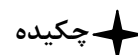

ارتقای سطح آگاهی کارکنان نظامی در حفظ محیط زیست

اقبال پاک طینت

محیط زیست همانطوری که از اسم آن پیداست، محیط زندگی موجودات زنده و به ویژه ما انسان‌های روی کره زمین می‌باشد. این نعمت خدا دادی که ظرفیت محدودی دارد، هر چقدر که به گذشته‌ها برمی‌گردیم، سالم‌تر، پاکیزه‌تر، زیباتر و دوست‌داشتنی‌تر بود. اما با روند رشد شهرنشینی و صنعتی شدن جوامع، حفظ مواهب آن مورد بی‌توجهی و بی‌مهری قرار گرفته است. این بی‌توجهی‌ها، سهل‌انگاری‌ها و نامهربانی‌ها با اشکال گوناگونی خودنمایی کرده است. قطع درختان سرسبز، انهدام بوته‌زارها و چمن‌زارها، خشکانیدن چشمه‌سارها، کثیف نمودن آب رودخانه‌ها و آلوده نمودن هوای پاک تنفسی، نمونه‌هایی از این بی‌رحمی‌ها نسبت به طبیعت و محیط زیست می‌باشد. در این راستا باید گفت که بشر با دست خود زیبایی‌ها و شادابی‌های طبیعت را کاهش و یا نابود می‌سازد، عرصه زندگی را بر خود، بر هموعان خود و بر موجودات زنده بی‌گناه، تنگ و دشوار می‌سازد، آگاهانه و یا ناآگاهانه موجب بروز بسیاری از بیماری‌های جسمی و روحی می‌گردد که سالیانه هزینه‌های سرسام‌آوری را بردوش جامعه تحمیل می‌نماید.

واژه‌های کلیدی: کوهستان - صنعت - پلاستیک‌ها - اجلاس بین‌المللی محیط زیست - فرهنگ زیست محیطی، آموزش‌های صحرایی، مراکز آموزش وظیفه

مقدمه

طبق نظر دانشمندان زیست شناس، عوامل متعددی، محیط زیست انسان و سایر موجودات را تهدید می‌کند. آلودگی آب رودخانه‌ها و دریاها از طریق پساب‌های کارخانجات صنعتی و آب‌های روان شهری، جنگ‌های دریایی و امثال آن؛ آلودگی آب‌های زیر زمینی از طریق مصرف انواع و اقسام سموم، آفت‌کش‌ها و شوینده‌ها، نابودی جنگل‌ها و مراتع، مصرف سوخت‌های فسیلی و گازهای شیمیایی، جنگ‌ها و آزمایش‌های هسته‌ای، تولید زباله‌های انبوه و دفن آن در طبیعت؛ علاوه بر این‌ها رشد بی‌رویه جمعیت جهان و اشتغال بخش عمده‌ای از سطح زمین برای سکونت، رشد روحیه مصرف‌گرایی، بهره‌برداری بیش از حد از طبیعت و ... هر یک نقش مهمی در تخریب محیط زیست دارند.

کوهستان و صدمات وارده بر آن

کوهستان‌ها در معرض صدمات گوناگون و غیرقابل جبرانی قرار دارند. برای مثال، هیچ کس از آسیبی که به محیط کوهستان در ایران خودمان، این سرزمین متنوع و خوش آب و هوا وارد می‌شود و ابعاد این آسیب که هر روز گسترش می‌یابد، ناآگاه نیست. در واقع هر قشر از عواملان تخریب در توجیه کار خود دلیلی دارد. بهره‌برداران بزرگ، نظیر چوب‌بران و شهرک‌سازان و ... بر مجوز قانونی که به آنان داده شده است و نیز بر ارزش اقتصادی کار خود انگشت می‌گذارند و از این نکته غفلت می‌کنند که اگر برای خود کسب درآمد و برای چند نفر ایجاد اشتغال می‌کنند، در عوض ملتی را از چشم‌اندازهایی زیبا و هوایی خوب، و صدها گونه گیاهی و جانوری را از زندگی، محروم می‌کنند. دامداران به حق خود برای کسب معیشت و سابقه اجدادی خود در تصرف مرتع اشاره می‌کنند و توجه ندارند که جمعیت خود و دامهایشان نسبت به زمان پدرانشان چند برابر شده است.

همچنین توجه ندارند که به جای اتکای صرف به مراتع طبیعی و جنگل ها، راه های دیگری نیز برای دامپروری وجود دارد، بهره برداران کوچک تر، مانند روستانشینانی که برای خانه سازی یا سوخت از درختان و بوته ها استفاده می کنند، معتقدند که چاره ای جز این کار ندارند. به همین ترتیب بازدیدکنندگان فصلی مانند سیاحت گران، شکارچیان و کوهنوردان اصلاً قائل به هیچگونه تأثیری بر پوشش گیاهی و محیط زیست نیستند.

حال آنکه این دسته، معمولاً آخرین بقایای جان به در برده طبیعت را مورد یورش قرار می دهند، دست نخورده ترین مناطق را پایمال و لگدمال می کنند و در دور دست ترین نقاط، زباله می پراکنند. (محمدی، ۱۳۸۱، صص ۲۶ و ۲۷) تا بدانجا که از کوهستان های جنگلی شمال ایران به عنوان فسیل زنده نام می برند زیرا این ثروت ملی هم به دلیل سودجویی های غیرخردمندانه و هم بی توجهی در پاکیزگی آن همواره در معرض نابودی بوده است. (نظامی، ۱۳۸۰، ص ۱). قشر دیگری از جامعه که بنا به ماهیت شغلی به منظور حفظ آمادگی رزمی در مقابل تجاوز بیگانگان و ایجاد امنیت برای هم میهمانان، از جنبه های تاکتیکی زمین بهره جسته و بناچار بر پیکر آن آسیب می رساند، یگانهای نظامی می باشد. انجام تیراندازی با سلاح های سبک و سنگین، جابجایی عده ها و خودروهای چرخدار و شنیدار، احداث جاده ها، پناهگاه ها، خاکریزها و استحکامات صحرائی، به منظور آرایش و آمایش زمین، نمونه هایی از نیازمندیهای عملیاتی یگانهای نظامی بر روی زمین است که ضرورتاً بر پیکر طبیعت آسیب های جدی وارد می سازد. در کنار این صدمات ناخواسته، زباله های زیاد و گوناگونی نیز در مدت استقرار در صحراء اغلب به صورت کنترل نشده و پراکنده، بدور افکنده می شود که علاوه بر زشت

نمودن منظره طبیعت، مانع رشد نباتات و بر هم زدن اکوسیستم آن ناحیه می گردد.

صنعت و آلاینده‌گی محیط زیست

به گفته کارشناسان، درصد چشمگیری از عوامل آلوده کننده محیط زیست به صنایع باز می گردد که از مصرف مواد شیمیایی زیانبار، دود و دم ناشی از فعالیت کارگاه ها و کارخانه‌های تولیدی و صنعتی و جاری شدن فاضلاب آن ها در رودخانه‌ها و دریاها و فعالیت صنایعی مانند پشم و سالامبور نشأت می گیرد. در این میان نقش صنایع دستی نیز به سهم خود در آلوده سازی محیط زیست، قابل توجه است. (فرهنگ و هنری، ۱۳۸۳، صص ۶ و ۸)

پلاستیک‌ها و مشکلات زیست محیطی

پلاستیک‌ها یکی از عمده‌ترین موادی هستند که جزء آلاینده‌های محیط زیست به شمار می آیند. پلی اتیلن و پلی استیرن به طور عمده در تولید پلاستیک ها به کار می روند. پلیمرهای مصنوعی به آسانی به شکل های گوناگون قالب گیری می شوند و دارای مقاومت و پایداری خوبی می باشند. این مشخصه‌ها باعث شده است که از پلاستیک‌ها برای بسته‌بندی کالاهای مختلف استفاده شود. این مواد دارای وزن مولکولی می باشند. اندازه بیش از حد بزرگ این مولکول ها عامل اصلی مقاومت آن ها در خاک و آب می باشد. صنعت پلاستیک به تنهایی در آمریکا، درآمدی بالغ بر ۵۰ میلیون دلار در سال را به خود اختصاص می دهد، از این رو بازار وسوسه‌انگیزی را در این کشور ترغیب می نماید. نزدیک به ۲۰٪ زباله‌های جامد شهری آمریکا را پلاستیک‌ها تشکیل می دهند و هر سال در حدود ۲۵ میلیون تن از مواد به صورت زباله دفع و در طبیعت انباشته می گردد. براساس برآوردهای صورت گرفته، هر ساله بیش از

یکصد میلیون تن پلاستیک در دنیا تولید می‌شود. در هندوستان این عدد به ۲ میلیون تن بالغ می‌گردد.

در این کشور برای هر نفر در سال، ۲ کیلوگرم پلاستیک تولید می‌گردد در صورتی که این رقم در اروپا به ازای هر نفر در سال ۶۰ کیلوگرم و در آمریکا ۸۰ کیلوگرم می‌باشد.

از آنجا که تولید پلاستیک‌ها ساده و ارزان می‌باشد و این مواد پایداری زیادی نیز دارند، مصرف آن‌ها بسیار گسترده است. ولی متأسفانه این خواص مفید پلاستیک‌ها باعث شده است که مصرف عمده مواد تبدیل به آلودگی بزرگی در طبیعت گردد. افزایش جمعیت شهرها باعث تجمع زیاده از حد پلاستیک‌ها و افزایش آلودگی محیط زیست گردیده است.

پلاستیک‌های دور ریخته شده در شهرها، می‌توانند وارد مجراهای فاضلاب گردند و باعث گرفتگی جریان‌های زیرزمینی شوند که خود منجر به سیلاب‌های محلی در شهرها می‌گردد. این موضوع در سال ۱۹۹۸ در بمبئی هندوستان رخ داد. از آنجا که پلاستیک‌ها تجزیه نمی‌شوند و انرژی ماوراء بنفش بسیار زیادی جهت انهدام آنها لازم است، مقدار پلاستیک‌های زاید در اقیانوس‌ها در حال افزایش می‌باشد. این پلاستیک‌ها اکثراً شامل مواد زاید شهرهای ساحلی، زباله‌های کشتی‌ها و صنایع ماهیگیری اطراف ساحل می‌باشد. این پلاستیک‌ها بر روی حیات وحش حیوانات دریایی نیز تأثیرگذار هستند. (انجمن جامعه پاک، ۱۳۸۲، ص ۳)

مراکز آموزش وظیفه و محیط زیست

از آنجا که هدف نهایی حفظ محیط زیست، بهداشت روانی و شادابی جامعه می‌باشد، در اماکن نظامی و به ویژه مراکز آموزش وظیفه، که کارکنان وظیفه اغلب به صورت شبانه روزی و دستجمعی با هم زندگی

کرده و در پادگان ها به سر می برند، عدم توجه به مسائل بهداشت فردی و جمعی در محیط زیست مربوطه یعنی آسایشگاه ها، محوطه های پادگانی، اردوگاه ها، آشپزخانه ها، سالن های غذاخوری و سرویس های بهداشتی، بیماریهای گوناگونی از جمله تیفوئید، وبا و غیره را موجب خواهد شد. کماینکه در حال حاضر شیوع بیماری وبا که بر اثر بی دقتی و سهل انگاری در رعایت اصول بهداشتی در محیط زیست به صورت یکی از معضلات اجتماعی خودنمایی کرده است، رسانه های گروهی را به آن داشته است تا به منظور مهار و جلوگیری از گسترش این بیماری مهلک به طور جدی وارد عمل شوند و اطلاع رسانی نمایند. اما باید این نکته را خاطر نشان ساخت که می گویند علاج واقعه را پیش از وقوع باید کرد و از این رو پیشگیری مقدم بر درمان است و هزینه کمتری را دربر دارد.

مسائل زیست محیطی در دستور کار اجلاس بین المللی

مسائل زیست محیطی تا آنجا حائز اهمیت گردیده است که به یک موضوع جهانی تبدیل گردیده است. زیرا تا همه اعضای جامعه جهانی در این راستا با هم همکاری ننمایند، اقدامی مؤثر نمی تواند صورت گیرد. مسایل زیست محیطی برای نخستین بار در اواخر قرن نوزدهم در عرصه اجلاس بین المللی جایگاهی به خود اختصاص داد. تا دهه ۱۹۵۰ توافقات بسیاری در این زمینه حاصل شده بود، اما فقط تعداد معدودی از این توافق ها در مورد گونه های گیاهی و جانوری و حفاظت از حیات وحش به عنوان منابع زیست محیطی ارزشمند به انجام رسید.

بعد از دهه ۱۹۶۰ آگاهی و نگرانی عمومی در زمینه مسائل و معضلات زیست محیطی به خصوص معضل آلودگی، افزایش چشمگیری یافت.

کنفرانس استکهلم در سال ۱۹۷۲ اصول، نهادها و برنامه‌هایی را بنا نهاد که کمک شایانی بر ارائه چارچوبی در زمینه تقویت و توسعه همکاری‌های بین‌المللی برای مقابله با معضلات زیست محیطی فراهم گردید.

در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ سیاست‌ها و خط‌مشی‌های مربوط به محیط زیست تکامل یافت. جنبش‌های سبز، سازمان‌های صنعتی و زیست محیطی غیردولتی و دیگر نهادهای بین‌المللی در کنار دولت‌ها و پا به پای آن‌ها در عرصه مسائل زیست محیطی پیش رفتند.

ارائه مفهوم توسعه پایدار توسط کمیسیون منعقد در نروژ به ریاست و به نام نخست‌وزیر آن کشور یعنی برانتلند مقبولیت گسترده‌ای یافت که در سال ۱۹۹۲ در شهر ریودوژانیروی برزیل منجر به تشکیل کنفرانسی با نام محیط زیست و توسعه گردید و در حال حاضر نیز این موضوع توجه زیادی را به خود جلب نموده است. (گرین، ۱۳۷۹، صص ۳۹ و ۴۰)

برخی راهکارها در خصوص حفاظت محیط زیست

یکی از کارهای اساسی در زمینه حفاظت محیط زیست، اشاعه فرهنگ زیست محیطی است هم‌زیستی انسان و طبیعت یکی از ارزش‌های کلیدی در اکولوژی است. فرهنگ زیست محیطی شکل استفاده از امکانات طبیعی و انسانی را مشخص می‌کند و قدم به قدم ما را به سوی عدالت اجتماعی می‌برد. مفهوم محیط زیست تقریباً هر آنچه را که در زمین وجود دارد، شامل می‌شود و در برگیرنده تمامی پدیده‌های فیزیکی، شیمیایی، زیستی و همه روابطی است که موجودات در محدوده زندگی‌شان با یکدیگر دارند. امروزه تنها این موضوع مطرح نیست که چگونه می‌توانیم صنایع بیشتر و پرمحصول‌تری داشته باشیم. بلکه نکته

حائز اهمیت آن است که به دنبال چه نوع محیطی برای زندگی انسان و سایر موجودات هستیم. (هنری، ۱۳۸۳، ص ۸). ساختار دولت و حکومت در کشور ما، بخشی نگر است و هر بخش سعی دارد با توجه کمتر به مسائل دیگر بخش‌ها، کار خود را جلو ببرد. محیط زیست نیز در چنین سامانه ای به طور طبیعی فقط دغدغه خواهد داشت که محیط زیست را حفظ کند. اما اگر در آینده به سمت همکاری بخش‌ها پیش برویم، محیط زیست نیز به آن‌ها توجه بیشتری می‌نماید. (صادقیان، ۱۳۸۱، ص ۱). توسعه پایدار یعنی اعمال یک روش سیستماتیک در عرصه محیط زیست. در واقع با این دید، محیط زیست نه به عنوان یک منبع غنی موقتی و محدود، بلکه به عنوان منبعی پایدار و همیشگی در نظر گرفته می‌شود که نسل‌های آینده نیز می‌توانند از وجود آن بهره‌برداری کنند. افزایش و یا توسعه در یک بخش به تنهایی، توسعه واقعی نیست. به عنوان مثال، اگر ما جاده‌های کشور و نیز تعداد دام را افزایش دهیم ولی در کنار آن عرصه‌های مرتعی ما کاهش یابد، این دیگر توسعه پایدار نیست و روزی هر دوی این عوامل از بین خواهند رفت. (فکری، ۱۳۸۱، ص ۴)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نتیجه

مفهوم محیط زیست تقریباً هر آنچه را که در زمین وجود دارد، شامل می‌شود و دربرگیرنده تمامی پدیده‌های فیزیکی، شیمیایی، زیستی

و همه روابطی است که موجودات در محدوده زندگی شان با هم دارا می‌باشند.

محیط زیست در گذشته‌ها بسیار زیبا و سالم‌تر بود، اما با روند رشد شهرنشینی و صنعتی شدن جوامع، مواهب طبیعی به انحاء گوناگونی مورد تعرض، بی‌توجهی، بی‌مهری و سهل‌انگاری قرار گرفته است. فاضلاب‌ها، دودها و گازهای شیمیایی ناشی از فعالیت کارگاه‌ها و کارخانجات صنعتی، زباله‌ها و از جمله پلاستیک‌ها، نمونه‌های اندکی از آلاینده‌های محیط زیست می‌باشند که موجب بروز بسیاری از بیماری‌های جسمی و روحی می‌گردند و سالیانه هزینه‌های سنگینی را بر دوش جامعه تحمیل می‌نمایند. امروزه مسائل زیست محیطی بدلیل اهمیت و حساسیت زیاد، به یک موضوع جهانی مبدل گردیده است و تاکنون اجلاس‌های متعددی در زمینه حفظ محیط زیست و راه‌های مقابله با آلاینده‌های آن تشکیل گردیده است که مهم‌ترین آن در شهر ریودوژانیروی برزیل بود که در سال ۱۹۹۲ تشکیل شد و در آن واژه‌های حفظ محیط زیست و توسعه با هم مطرح گردیدند و مفهوم توسعه پایدار جایگاه ویژه‌ای پیدا کرد. جهت حفظ محیط زیست، لازم است با اشاعه فرهنگ زیست محیطی، آموزش‌های لازم به مردم القاء و با تدابیر عملی در سطح سازمان‌های جامعه، از بخشی‌نگری جلوگیری گردد تا این موهبت الهی، محیطی سالم، زیبا و با نشاط برای تمامی موجودات روی آن باقی بماند. همچنین ضرورت دارد که یگان‌های نظامی پس از اتمام آموزش‌های صحرایی، تا سرحد امکان نسبت به بازسازی و مرمت نقاط و بخش‌های آسیب دیده و نیز جمع‌آوری زباله‌ها و پسماندهای ضایعاتی و دفن آنها با توجه به روش‌های بهداشتی، اهتمام نمایند و در خصوص مراکز آموزش وظیفه، یکی از وظایف خطیر فرماندهان و مسئولین، توجه جدی به رعایت نکات بهداشت فردی و جمعی یعنی حفظ محیط زیست

از سوی کارکنان متبوعه به منظور پیشگیری از بروز بیماریهای
مختلف می باشد.

منابع

- ۱- انجمن جامعه پاک، ماهنامه جامعه پاک، شماره ۲، تیرماه ۱۳۸۲
- ۲- شمسایی، محمد حسین، راه کارهای حفاظت محیط زیست ۲، نشریه فرهنگ جهاد، سال چهارم، شماره ۴۸، ۱۳۸۳.
- ۳- صادقیان، غلامرضا، تهران دو تا سال دیگر نه آب دارد نه هوا، گفتگوی نشریه کیهان با دکتر حجت معاون سازمان حفاظت محیط زیست، آذرماه ۱۳۸۱.
- ۴- فرهنگ، منوچهر، و هنری، مرتضی، استانداردهای جهانی حفاظت محیط زیست، نشریه کهکشان، شماره ۶۴، ۱۳۸۳.
- ۵- فکری، مجید، دلیل ناکامی برنامه های حفاظت محیط زیست، گفتگوی نشریه خراسان با آقای میری مدیر کل اداره حفاظت محیط زیست خراسان، فروردین ۱۳۸۱.
- ۶- گرین، آون، مسایل زیست محیطی در دستور کار اجلاس بین المللی، ترجمه علیخانی، احمد، مجله دوره عالی جنگ دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۹.
- ۷- محمدی، عباس، حفاظت محیط کوهستان و سازمان های غیر دولتی، نشریه دوستداران طبیعت، شماره ۱۰، سال سوم، بهمن ۱۳۸۱.
- ۸- نظامی، شعبانعلی، جنگل های شمال ایران ...، نشریه برزگر، اسفند ۱۳۸۱.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی